

IZ TEMNIH DNI.

II.

o strmi mêli se je zakotalilo kamenje in je drsalo naglo proti Savi — na vrhu so se prikazali trije dečki in so se spuščali po mêli navzdol. Prestrašen je umolknil zlatokluni kos. Skočil je na sosedno jelšo in je odhitel potem ob Savi navzgor. Prišli so trije dečki k gozdiču in so se vsedli nedaleč od Cirila v travo. Glasno so se pogovarjali in so gledali proti vasi.

Nevoljen je bil Ciril, da so mu pregnali kosa in da ne more biti več sam. Vstal je in je pogledal po kozah. A razpršile so se že davno po bregu na nasprotnem kraju Peči. Splezal je na vrh in pričel zazavati.

„Hoja -- kez, kez!“

Zacinglali so jasni zvončki in koze so se mu bližale. Ciril se je spustil po mêli in je sedel na skalo ravno nad dečki. Takrat je vzkliknil Groznikov Matija in je pokazal s prstom proti vasi:

„Glejte ga — že prihaja . . .“

Ciril je pogledal na polje in je zagledal Tratnikovega Andrejca. Hitel je z naglimi koraki proti Pečém. Prebredel je Savo in prihitel k tovarišem.

„Ali imaš danes kaj?“ je povprašal Matija in je vstal.

Andrejec je segel v žep. „Imam dosti“, je odgovoril in pokazal polno pest cigaret. Razdelil jih je med tovariše, ki so jih prižgali z veseljem in so puhali zadovoljno dim predse.

„A drugega nimaš?“

Andrejec je zardel in ni odgovoril. Matija ga je pogledal lokavo in se je nasmehnil zaničljivo.

„Kakšno desetico bi bil lahko prinesel . . .“

Andrejec je pomežiknil in odgovoril: „Imam desetico . . . imam še več.“ Izvlekel je iz žepa tolar in ga pokazal na dlani. Še tesneje so ga obdali tovariši in so se čudili.

„Ej, Andrejec . . . ej, Andrejec, to si dobro naredil,“ so ga hvalili in gledali poželjivo srebrni tolar. Sedeli so tam pod široko bukvijo in so puhali cigarete, da se je vil dim med listi in je izginjeval nad visokim vrhom.

„Ciril, hej, Ciril! Na, cigareto — pa pridi k nam!“

Matija se je obrnil k Cirilu in mu kazal cigareto.

„Nočem,“ je odvrnil Ciril s skale. „Nočem — pa če mi ponujate ves svet.“

„Ti si neumen,“ se je zasmel Matija. „Neumen si, da vidiš travo rasti.“

Pa so se jeli pogovarjati, kako bi porabili tolar. Posvetovali so se o tem in onem, in nazadnje je vzel Matija Andrejev tolar.

„Nakupim vam karsibodi,“ je dejal, „in popoldne gremo v Pišence in se poveselimo.“

Zadovoljni so bili tovariši. Dvignil je Matija tolar in ga je pokazal Cirilu.

„Ciril, hej, Ciril!“ je zaupil. „Ali hočeš desetico?“

„Ne maram je! Sram vas bodi!“

Odgovoril je Ciril in je šel za kozami. Tam na vrhu je še postal in pogledal dol. Ravno so prebredli trije dečki vodo in so stopili na polje. A Andrejca ni bilo med njimi.

Ciril je plezal po drugi strani navzdol za kozami. Bile so skoro že pri potu in so počivale v senci. Pastirček se je vsedel nedaleč pod vitek mecesen.

„Škoda za Andrejca,“ je pomislil. „Denar krade doma in ga daje zlobnim tovarišem. Šel bi in bi povedal Tratnikovemu stricu. A kaj — hudi bi bili name . . . Pa saj pridejo na sled . . . danes ali pa jutri.“

Medtem je sedel Andrejec sam na trati pod široko bukvijo. Gledal je za tovariši, ki so hiteli preko polja, in nekaka žalost se ga je polastila. Podprl je glavo z roko in strmel dol v šumečo vodo.

Hej, tam gredo njegovi tovariši vsi veseli, da imajo denar. Starejši so kakor on, in boji se jih, ker so močnejši in so hudi . . . Povabili so ga bili v svojo sredo in so se pajdašili z njim. Nagovarjali so ga, naj jim prinese cigaret. Hudo in grdo so ga pogledavali. In šel je in jim je prinesel polno pest cigaret. Pohvalili so ga in ga trepali po ramenih. Nagovarjali so ga, naj prinese še denarja. Grdo so ga gledali in so mu grozili, ko se je obotavljal. Pojdejo povedat očetu, da je kradel cigarete, če jim ne prinese še denarja. In je vstal in je šel in jim prinesel denarja. Veseli so ga bili tedaj in so ga hvalili . . . In godilo se je to tedne, že dolge tedne . . .

Andrejca se je polastil hipoma nemir, da se je zganil . . . Hej, tam gredo tovariši vsi veseli, da imajo denar. A on sedi tu in je žalosten. Vzel je očetu denar in je bil v nevarnosti, da ga zasačijo. Kaj bi bilo potem? . . . Tega bi ne vprašali tovariši. Ne smilil bi se jim in bi se smejali na skrivnem: Hej, Andrejec, zakaj si tako neumen? . . . Smejali bi se mu naskrivnem in dregali drug drugega s komolcem. Hej, Andrejec, zakaj si tako neumen in norčav?

Andrejcu je postalo tesno v srcu . . . Če zapazijo oče, da jim manjka tolar . . . Zardeli bi od jeze, pesti bi se jim skrčile in zastokali bi bridko kakor takrat, ko jim je neznan tat izmaknil veliko svoto denarja. V kuhinji bi zajokali mama in bi si tiščali predpasnik na oči. Sestrica Tončka pa bi se tiščala mame in bi jokala z njo bolešno, krčevito . . .

Pod bukvijo je zastokal Andrejec. Hipoma mu je prišlo spoznanje, da je tat — tat lastnim staršem. Šel je in se ni zmenil za trud in napor, s katerim sta oče in mati pridobivala najpotrebnejše imetje. Kakor tat se je potuhnil in je izmikal denar in ga je zapravljjal z zlobnimi tovariši. Niti za trenutek se mu ni stresla roka, ko je posegala po težko pridobljenem denarju, in niti za trenutek se ni oglasila vest globoko v duši: „Stoj, mladi hudobnež! Ali se ne bojiš, da ti usahne roka, ki se steza po tujem blagu?“

— Mirno mu je bilo takrat srce in ni utripalo boječe. Nasmehnil se je in je pomislil, kako bo prijetno med tovariši, ko pride z denarjem . . .

Ali zdaj — zdaj pod široko bukvijo se mu je prebudila vest in mu govorila ostre besede. In zapeklo je Andrejca, da je vzkoprnel in bi bil najrajši umrl — globoko v duši ga je zapeklo. „Tat . . . tat!“ mu je očitala vest, in lastne misli so mu očitale to . . . Morda so se skrčile očetu že pesti in so zastokali bridko in so prišli na tatvino. Morda so zaplakali že v kuhinji tudi mati in je zaihtela Tončka bridko, krčevito. Spoznali so vsi, da je Andrejec tat — tat lastnim staršem in ničvreden. Vsi se bodo obrnili od njega in nihče ga ne bo ljubil več . . .

Stresel se je Andrejec, in solze kesanja so se mu prikazale v očeh. Glava se mu je nagnila na prsi, in v duši ga je peklo kakor ogenj.

Zlatokljuni kos je sifrčal mimo njega in se je vsedel spet na jelšino vejo. Zagostolel je pomladno pesem. Tam v gozdiču so mu odgovarjale čvrljaje drobne sinice in ščinkovci so popevali svojo pomladno popevko. Krasno je bilo kroginkrog, in pisana narava se je veselila radostnega pomladnega življenja. Le tam, odkoder se je glasila pred nekaj časa vesela pesem pastirčka Cirila, je sedel otožen deček, in obup se ga je polasčeval. Iz grma je priskakal radoveden palček. Ozrl se je vanj in je zamahnil z repom. Začudil se je in je izginil v grmovju.

„Samo danes ne,“ je prosil Andrejec, „samo danes naj mine še vse srečno — a potem nikoli več . . .“

Domislil se je, da bi šel za tovariši in vzel Matiji tolar. Domov bi ga ponesel in bi ga izročil očetu. Prosil bi jih odpuščanja . . . Toda ne — kaj bi bilo potem? Kaj bi bilo! . . . Samo danes ne, oh, samo danes še ne — in potem nikoli več!

Trdno je to sklenil Andrejec, in v duši ga ni več tako peklo. Pogledal je preko polja, a ni videl pomladne krasote. Temno je bilo zanj vse in mračno, in zahrepenel je, da bi prišel kmalu iz teh temnih, mračnih dni in da bi se mu zasmejala vesela pomlad . . .

Spomnil se je, da mora še gnati ovce na pašo. Pogledal je na solnce — bilo je že visoko, in zato se je napotil proti domu. Tesno mu je bilo v srcu in zdelo se mu je, da se mora danes zgoditi nekaj velikega.

Ko je stopil na polje, se je prikazal visoko tam na Pečeh pastirček Ciril in njegove koze. Veselo je prepeval, in doli ob šumeči Savi mu je odgovarjal zlatokljuni kos . . .

III.

Zgodilo se je, česar se je bal Tratnikov Andrejec. Oče so pogrešili tolar in so se ustrašili. Težko je dandanes za denar — človeku trda prede. Znoj teče v curkih po licih, preden si človek prisluži tolar . . . Težko je bilo očetu Tratniku — bil je gostilničar — in premišljeval je, kam bi bil izgnil tolar. Nihče ni vedel zanj. Tedaj se je pa spomnil Tratnik Andreja. Zjutraj navsezgodaj je iztikal ta nepridiprav po sobi. Zdelo se mu je že takrat čudno. Morda bi bil Andrejec . . .

Ustrašil se je Tratnik te misli, in pot mu je stopil na čelo. Molčal je in je čakal.

Stopil je proti večeru Andrejec prihuljeno v izbo. Ozrl se je po sobi, in ker ni bilo nikogar notri, se je obrnil. Tedaj pa je stopil za njim Tratnik. Prijel ga je za rame in je rekel počasi in resno:

„Andrejec, kje imaš tolar?“

Zdrznil se je Andrejec, in kolena so se mu stresla. Prestrašen je pogledal v očeta in je molčal.

„Andrejec, kje imaš tolar?“ je ponovil Tratnik.

Andrejec se je izkušal izviti iz očetovih rok, a držale so ga trdo. Spoznal je, da je prišla tatvina na dan in da ni nobene rešitve več. Prestrašil se je in je zajecjal:

„Groznikov Matija . . . ga ima . . .“

Gledal je v tla in solze so mu prišle v oči. Zdaj se bodo skrčile očetu pesti, zardel mu bo od jeze obraz in oče bo zastokal v bolesti. In kaj potem? — Stisnile ga bodo razsrjene pesti, da ga bo zbolelo do kosti, strle ga bodo, in Andrejec bo izgubljen.

A Tratnik je izpustil sina, in niso se mu skrčile pesti. Žalost mu je legla na obraz in je govoril:

„Andrejec, ali ne poznaš sedme zapovedi božje? Šel si kakor tat in si izmaknil to, kar ni tvoje. Gorje — iz mladega tata postane star razbojnik. In kaj je konec, Andrejec, kaj je konec? Vrv ti zadrigne vrat, in duša tvoja — ali nič ne pomisliš na dušo, Andrejec? . . . Ali ne poznaš četrte zapovedi božje? Vse na svetu si dolžan staršem. A ti jim izmikaš težko prisluženi denar, delaš jim bridkosti in nesrečo jim nakopuješ. Ali ne pomisliš nič, Andrejec? Ali je tvoje srce zakrknjeno kot največjemu grešniku? Gorje ti, Andrejec, gorje ti bo še na svetu.“

Tako je govoril Tratnik, in glas se mu je tresel. Glasno je jokal Andrejec in očetove besede so ga bodle globoko v duši. Spoznal je, kam bi ga privedla temna in mračna pot. Stresel se je sampredseboj in navdala ga je groza.

„O, oče, nikdar več, nikdar več . . . O, oče,“ je ihtel in je dvignil roke pred očetom.

„Pojdi za mano,“ je velel Tratnik trdo. Šel je v prazno izbico in je potegnil ključ iz žepa. Andrejec je šel voljno za njim in ni se ustavil.

„Tu se boš pokoril za greh. Ko se mi zdi dosti pokore, te pa izpustim.“

Šel je Tratnik iz izbice. Zaprl je vrata; zavrtel je ključ in ga je potegnil iz ključavnice. Začuli so se še njegovi koraki, a potem je bilo vse tiho . . .

Tema je obdala Andrejca kroginkrog. V prvem trenutku se niti zavedel ni, kaj se je zgodilo z njim. A potem mu je postalo jasno, in od groze se je stresel.

„O, oče, izpustite me!“

Potrkal je na vrata in je zaklical obupno. A nihče se mu ni oglasil. Bilo je vse tiho.

O, oče! . . . Ljubi oče!“

Nikogar ni bilo blizu. Izbica je bila daleč od stanovanj in je imela edino okence, ki je gledalo na konec dvorišča. Nihče se ni oglasil; le siva mačka je zamijavkala na dvorišču.

„Mama, o, mama!“

A tudi mati ga niso čuli. Povedali so jim oče vse in so jim zabičali, naj pusté Andrejca pri miru. Obupno je trkal Andrejec po durih, toda nihče ga ni slišal? Zunaj se je naredila noč, in mesec je pogledal izza gore in je pogledal tudi skozi malo okence k mlademu jetniku

Andrejec je nehal trkati, ker je uvidel, da mu nihče ne odpre. Vsedel se je v kot in je gledal plašno v polni mesec, ki se mu je smehljal skozi okence. Mirno je bilo vse. Le izdaljave se je slišalo komaj slišno petje vaških fantov, ki so sedeli pod stoletno lipo.

Tiho je ihtel Andrejec tam v kotu . . . Glej, čemu je bilo treba vsega tega? Lahko bi bil srečen in vesel. A obtežil je svojo vest in dušo. Z velikim grehom jo je obtežil, in zdaj se mora pokoriti kot zločinec v temni ječi. Očeta in mater in sestrico je razžalil in jim storil hudo in gorje, da jim je zdaj bridko in težko v srcu. Nikoli več ga ne bodo ljubili, ampak ga bodo zaničevali, ker je storil greh in je obtežil svojo dušo z njim.

„Zakaj sem to storil? Zakaj sem poslušal hudobna tovariša?“

Očital si je Andrejec to, in kesanje se je bridko oglašalo v duši . . . Hej, kako lepo bi lahko živel, če bi ne bilo tega greha! Kakor pastirček Ciril bi se smejal in prepeval in bi se veselil lepih dni. Kakor nekdam, ko še ni poznal greha in še ni poznal mračnih in temnih dni, ki so prišli za grehom. Lepo je bilo takrat življenje in krasno. In ni bilo skrbi in tudi žalosti ni bilo . . . A zdaj bo pričel novo življenje. Odtegnil se bo zlobnim tovarišem, in greh ga ne bo več obtežil. In morda pridejo spet lepi dnevi, in morda pride tudi radost k njemu. Kakor pastirček Ciril bo morebiti sedel na skali in bo vriskal in pel . . . Morda pridejo res ti dnevi, ko se spokori in si opere greh? . . .

Utihnilo je petje na vasi. Mimo okenca je nekaj vzfrfotalo, in čez trenotek so se oglasili zategnjeni glasovi sove, ki je sedla na hruško nedaleč od okenca. Andrejcu so stopili lasje pokoncu, in mrzel pot ga je oblił. Prestrašen je strmel skozi okence, a ni videl ničesar. Mesec se je dvignil že na nebo, in v sobici je nastala popolna tema.

„Morda je smrt,“ je pomislil Andrejec in se je stisnil še tesneje v kot. Groza ga je navdala tako, da se ni upal več ganiti. A umolknili so tudi tisti zategnjeni glasovi, in bilo je vse smrtnotih.

„O, da bi se že naredil dan!“ je zaželel Andrejec in je pričel moliti. Celó večnost je že trajala tista noč in je še ni bilo konca. Počasi in leno so se vlekle minute, in iz ur je postajala cela večnost. Poizkušal je zaspati. A dasi so mu bile trepalnice težke, vendar ni hotel priti spanec. Čutil se je Andrejec utrujenega do smrti in od joka so ga bolele oči. Strašne so bile zanj ure tiste noči.

A naposled — bilo je že proti jutru — so se mu vendar zaklopile trudne oči. Prišlo je nemirno spanje in je prineslo mučne sanje. Hodil je Andrejec po težkih potih. Pri vsakem koraku mu je grozila ostudna pošast in mu je kazala ostre zobe. Hotel je vpiti, a glas mu ni šel iz grla. Hotel je bežati, a noge so mu bile težke kot svinec.

Tuintam se je predramil za hip. Toda takoj so se mu strnile spet oči, in prišlo je spet nemirno spanje in je prineslo še mučnejše sanje — —

Ko je stopil zjutraj Tratnik v sobico, da izpusti sina, se je prestrašil. Tam v kotu je čepel Andrejec. Njegov obraz je bil bled in upadel. Prebudil se je Andrejec, in plašno so gledale Tratnika motne od solz rdeče oči . . .

* * *

Že tri dni je pasel pastirček Ciril koze tam v Trstju. Veselo so cingljali jasni zvončki in po širnem gozdu je pelo sto ptičev. Plazil se je pastirček Ciril po strmih, visokih skalah in je žvižgal veselo. Trgal je dehteče mežikeljne, in ko je prišel vrh skale, se je vsedel in je gledal proti vasi. Povijal je rože v šopka in je prepeval kakor brezskrben in svoboden ptič.

Glej, tam doli na pašniku sta se spet prikazala Videk in Ida. Veselo sta spela proti skalam in sta skočila tuintam za pisanim metuljem. Prišla sta do skal, in tedaj se je oglasil visoko gori Ciril:

„Ho-ho . . .!“

Ustavila sta se Videk in Ida in sta zaklicala veselo: „Glej ga — Ciril. Pojdi no dol!“

„Počakajta! Takoj pridem.“

Ciril se je plazil po skali navzdol in je stal kmalu pred kontrolorjevima. V roki je držal dva šopka dehtečih mežikeljnov in ju je kazal Vidku in Idu.

„Ojej, mežikeljni,“ sta se začudila otroka in sta sklenila roke. „Mhm . . .“

„Da, lepi so,“ je odgovarjal Ciril. „Ravno na onemle robu sem jih natrgal. Malo je bilo težko, pa sem le prišel do njih . . . Na — vzemita jih.“

Razveselila sta se otroka mežikeljnov in sta kramoljala veselo. Zadovoljno se je smehljal Ciril in zdelo se mu je dobro. Sedli so na velik kamen in so se pomenkovali o tem in onem. V tem pa se je oglasilo tam gori petje, in Videk in Idka sta se začudila.

„Kdo pa poje tam gori?“ sta povprašala.

„To je Tratnikov Andrejec,“ je odgovoril Ciril. „Ovce pase, pa je vesel.“

Lepo je bilo petje Tratnikovega Andrejca. Sedel je nekje tam gori na mahu pod vitkim mecesnom. Zakrivljeno palico je držal v roki. Ovce so se pa pasle okrog njega in zvončki so cingljali srebrno. Pel je Andrejec v zlato pomladno jutro in prijetno mu je bilo okrog srca.

„Že slavčki žvrgolljo,
se maj vesel budi . . .“

Poslušali so ga trije tam spodaj na velikem kamenu. In potem sta odšla Videk in Ida, in Ciril se je napotil čez Pišenco. Obstal je pri bistrem studencu. Nastavil je roke k ustom in je zaklical:

„Andrejec, hej, Andrejec!“

Čez trenutek se je oglasil tam gori Andrejec. Ciril je gnal kože kvišku in je prisedel gori k Andrejcu.

„Lepo znaš peti, Andrejec,“ je govoril Ciril. „In lepo se sliši tjadoli.“ „Saj znaš ti še lepše,“ je odgovarjal Andrejec. „Pa dajva skupaj.“

In oglasila se je vesela pesem obeh dečkov. Prijetno se je razlegala v dolino in se je razgubljala v širnem gozdu. Odpevali so jima ptiči, samevajoči po zelenih vejah, in vse krasno pomladno jutro je bilo polno veselih glasov.

Andrejcu je obraz kar žarel od radosti. Odpustili so mu doma vse, in konec je bilo pokore. Ničveč ga ni težil greh; čutil se je prostega in brezskrbnega. Šel je in je poiskal Cirila in je postal njegov prijatelj. Prepevala sta, in radost je hodila z njima. Sami veseli, solnčni dnevi so se smejali Andrejcu, ko je prišel iz tistih mračnih in temnih dni . . .

Jožef Vandot.

V POLETJU.

V hladni senci.

Kako to dobro de
tu v hladni, temni senci,
kjer se razpletajo
nad nami bujni venci!

Ljubko nam žvrgolé
na vejah čile ptice;
prijeten vonj puhte
nam pisane cvetice.

Tu človek oživi,
tu diha se svobodno.
Oko se razjasni,
ko zre čez polje rodno.

In misel jasna nam
se vedno večča, večča
in ustna šepeta:
oj, tu je prava sveča!

Mokriški.

Vse dehti . . .

Vse dihti po plodnem polju,
vse je v cvetu zdaj.
kot da je na vsako njiivo
dahnil zlati maj

Lipa spet cvetè pred hišo
in dehti, dehti,
roj čebelic pa nabira
iz cvetov strdí.

Na nožicah vsaka nosi
v panju jo skrbno,
dedek v senci pa smehlja se:
„Kronic da mi sto!“

Sokolov.

Na ljubljanskem polju.

Na ljubljanskem polju
pojejo škrjančki,
ali niso moji znančki
kakor tam doma.

Na ljubljanskem polju
raste žito zrelo,
toda ne tako veselo
kakor tam doma.

Čez ljubljansko polje
mlada gre žanjica,
pa ji niso jasna lica
kot pri nas doma.

Po ljubljanskem polju
se sprehajam resen —
a doma sem vselej pesen
peval čez poljé.

Bogumil Gorenjko.